

בשבועות האחרונים, נשים וגם גברים ברחבי העולם משתפים בגילוי לב בהטרדות מיניות שחוו, במיוחד במקומות עבודה בעולם הבידור, התקשורת והעסקים. חשיפה זו משפיעה מאוד על החיים האישיים והמקצועיים של כל המעורבים.

בשנת 1998 נחקק בישראל החוק למניעת הטרדה מינית. עד לחקיקת החוק נשען האיסור על הטרדה מינית על חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, שאסר על מעביד לפגוע בעובד בענייני עבודה מחמת סירובו להיענות להצעה על רקע מיני. חשיבותו של החוק למניעת הטרדה מינית היא בכך שהוא אוסר במפורש הטרדה מינית בכל הקשר (ולא רק בהקשר של עבודה) ורואה בה עבירה פלילית, הנושאת עונש מאסר, ועוולה אזרחית הכרוכה בפיצוי כספי.

לאחרונה, בשל ריבוי הדיווחים על הטרדות מיניות שהתרחשו לפני שנים רבות, עלה לדיון הצורך עלה לשנות על תקופת ההתיישנות על עברות של הטרדה מינית.

קיים קושי לאכוף את החוק מכיוון שמקרים רבים נמצאים ב"תחום האפור". מצבים חברתיים ובין אישיים שונים, ניתנים לפרשנויות שונות, הנובעות מהבדלי תרבות, נורמות וערכים, ולכן קשה לעתים לקבוע מהו הגבול בין "מותר" לבין "אסור". למשל: האם הערה על תסרוקת יפה יכולה להיחשב כהטרדה מינית, או שיש לראותה כמחמאה בלבד? האם מבטים חודרניים יכולים להיחשב כהטרדה מינית?

חשוב להעלות בדיון עם בני הנוער את השאלה: מה משמעות החוק ומה הרלוונטיות שלו למערכות יחסים בין בני נוער?

זאת ועוד, על פי החוק מחויב המעביד לפעול למניעת הטרדה מינית במקום העבודה. האם מחויבות זו חלה גם על בית הספר? על תנועות הנוער? ואם כן – מה נדרש לעשות? על מי מוטלת האחריות לפעול למניעת הטרדות מיניות? – על מורים והנהלה? מדריכים? מועצת התלמידים? היועצת? ומה מקומם של בני הנוער עצמם בצמצום התופעה?

מטרות

- להכיר את החוק למניעת הטרדה מינית.
- לסייע לבני הנוער לזהות תופעות של הטרדה מינית על מנת שידעו מה מותר ומה אסור בהקשר זה, וכדי שיוכלו להיעזר בחוק במידת הצורך.
- להעלות למודעות את הקשיים הכרוכים באכיפת החוק עקב הבדלי תרבות, ערכים ונורמות.
- לברר את מידת הרלוונטיות של החוק לבני נוער ולמערכת החינוך, ולעודד אותם לגבש כללי התנהגות ברורים במטרה למנוע התנהגות מינית הפוגעת באחר ולמנוע מאחרים לפגוע בהם.

אוקלוסיית היעד: חט"ב – חט"ע

משך הפעילות: 45 דקות

עזרים: דף ובו רשימת התנהגויות, כרטיסי משימה קבוצתית, צילומים של הנספח כמספר הקבוצות

מהלך הפעילות

שלב א' - במליאה

המנחה יפתח ויאמר:

בעקבות הדיווחים הרבים על הטרדות מיניות בארץ ובעולם עולה הצורך לדון בהיבטים שונים של ההטרדה המינית ולהכיר את החוק למניעתה. החוק, שנכנס לתוקף בשנת 1998, אוסר על הטרדה מינית מכל סוג שהוא ורואה בה עוולה נזיקית אזרחית (עילה לתשלום פיצויים) ועבירה פלילית הנושאת עונש מאסר. החוק קובע דרכים לאכיפתו בכלל, ולמניעת הטרדה מינית במקומות עבודה על ידי הטלת אחריות על מעבידים לפעול למניעת הטרדות בפרט. החוק פותח במילים אלו: "חוק זה מטרתו לאסור הטרדה מינית כדי להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו וכדי לקדם שוויון בין המינים".

המנחה יחלק לכל משתתף דף ובו רשימת ההתנהגויות ויבקש מהם לסמן לגבי כל סעיף אם הוא: **א.** בוודאות הטרדה מינית; **ב.** בוודאות איננו הטרדה מינית; **ג.** קשה להחליט.

- נעיצת מבט
- שריקות, מצמוץ שפתיים
- רמיזות מיניות
- הערות על הגוף של האדם
- נגיעה בגוף הזולת
- התחככות באזורים אינטימיים של האדם
- שליחת מכתבי זימה ואיום
- מתן מחמאות על מראה, לבוש, תספורת וכו'
- הפצה פוגענית בעלת אופי מיני ברשתות חברתיות
- הפעלת לחץ לקביעת פגישה
- תנועות מיניות ברורות למרות הבעת התנגדות ואי נחת חוזרת ונשנית מתנועות אלו
- נגיעות וחיבוקים
- גרפיטי וכיתוב סקסיסטי ומשפיל המתייחס לאדם מסוים
- קריאה: "היי, מותק, תני חיוך..."
- לספר בקבוצה מעורבת בדיחות גסות
- שיחות טלפון גסות חוזרות ונשנות
- חשיפה של איברי גוף במקומות ציבוריים
- ועוד...

שלב ב' - קבוצתי

המשתתפים יתחלקו לקבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיס משימה קבוצתית ובו קטעים מתוך החוק ושאלות להתייחסות.

כרטיס משימה קבוצתית

קראו את הקטע הבא וענו על השאלות שבסופו:

"חוק זה מטרתו לאסור הטרדה מינית כדי להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו, וכדי לקדם שוויון בין המינים."

על פי החוק, הטרדה מינית הינה כל אחת מחמש צורות ההתנהגות האסורות כדלקמן:

- סחיטה באיומים לביצוע מעשה בעל אופי מיני.
- מעשה מגונה.
- התייחסויות חוזרות המופנות לאדם, המתמקדות במיניותו, כאשר האדם שאליו מופנית ההתייחסות הראה למטרד שאינו מעוניין בהתייחסויות.
- הצעות חוזרות בעלות אופי מיני המופנות לאדם אשר הראה למטרד כי אינו מעוניין בהצעתו.
- התייחסות מבזה או משפילה המופנית לאדם ביחס למינו או למיניותו, לרבות נטייתו המינית של אדם – במקרה זה גם תקרית חד פעמית תהווה הטרדה מינית.

במקרים של יחסי תלות או מרות, כמו: יחסי מטפל מטופל, קטינים, יחסי עובד – מעביד, מורה לתלמידים – אין צורך שהמוטרד יביע באופן ברור אי נחת או יביע התנגדות למעשים.

שאלות לדין:

1. אילו מהאירועים ברשימה שקיבלתם אינם בגדר הטרדה מינית על פי החוק ואילו כן?
2. האם הבדיקה על פי החוק שינתה את ההתייחסות הראשונית שלכם? מדוע?
3. אילו מהאירועים שסימנתם, שאינם בגדר הטרדה מינית או שהתקשיתם להחליט לגביהם, עלולים להפוך להטרדה מינית? באיזה אופן?
4. ציינו 2-3 סעיפים מהרשימה שקיבלתם בשלב הראשון, והיו ביניכם חילוקי דעות אם לכלול אותם במסגרת הטרדה מינית.

שלב ג' - במליאה

דיווח הקבוצות.

שאלות לדיון:

1. על אילו סעיפים הייתה הסכמה ועל אילו סעיפים היו חילוקי דעות? ממה נבעו חילוקי הדעות? הדגימו.
2. האם ההיכרות עם החוק סייעה בזיהוי תופעות של הטרדה מינית? במה?
3. מיהו המטריד ומיהו המוטריד על פי החוק? (המטריד והמוטריד כאחד - יכולים להיות גבר או אישה. החוק נוקט לשון "אדם").
4. מדוע לדעתכם מדגיש החוק כי במצבים של תלות וביחסי מרות לא נדרשת הבעה מפורשת של התנגדות?
5. מטרת החוק היא "להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו וכדי לקדם שוויון בין המינים" – כיצד התנהגות של הטרדה מינית פוגעת בערכים אלו? הסבירו.
(הטרדה מינית הינה פגיעה בכבוד האדם. היא משפילה ומבזה את אנושיותו בשל התייחסות אל האדם כאל אובייקט מיני לשימוש של המטריד. היא פוגעת בזכותו להגדרה עצמית, פולשת לפרטיותו, פוגעת בחירותו ומפלה אותו לרעה לעומת אנשים אחרים. הטרדה מינית כלפי נשים גורמת להשפלתן ומקשה עליהן להשתלב כחברות שוות בעולם העבודה וביתר תחומי החיים, ובכך היא פוגעת בשוויון).
6. יש הטוענים כי החוק הופך את היחסים הבין אישיים לבלתי ספונטניים, לא טבעיים, לא חופשיים וכדומה. מה דעתכם על כך? תנו דוגמאות מהחיים שלכם.
7. איש תקשורת ידוע הצהיר לאחרונה כי אינו מוכן להעסיק נשים בצוות שלו – על מה מעידה אמירה זאת? מה דעתכם עליה?
8. בשנים האחרונות הוגשו כתבי אישום נגד אישי ציבור מפורסמים בעלי תפקידים בכירים בגין התנהגות מינית שאינה הולמת. מה החשיבות של העמדה לדין במקרים כאלו? (העלאת הנושא למודעות ציבורית, קיומו של דיון ציבורי בנושא, פסקי דין מרתיעים המעבירים מסר ברור בנוגע לראוי וללא ראוי, הגנה על חלשים וכו').

המנחה יקריא את הסיפור הבא:

בשיר שנכתב בשנות ה-60 מתאר הפזמונאי דן אלמגור בחיך ובקלילות דעת את מאמציו של מחזר צעיר להבין ולזהות למה מתכוונת הנערה כשהיא אומרת "לא":

כשאת אומרת "לא", למה את מתכוונת?

למה את מתכוונת, כשאת אומרת "לא"?

...כי את אומרת 'לא' כל כך בחן,

שהוא נשמע לי עוד יותר מזמין מ"כן".

כעבור שלושים שנה, במהלך משפט שומרת (שבו הועמדו בני נוער למשפט על אונס נערה) דחה השופט חשין מכל וכל את המסר שבמילות השיר ואמר: "לא – הוא לעולם לא ואין לא שהוא כן".

בעקבות ביקורת זאת כתב הפזמונאי בית נוסף:

כשהיא אומרת "לא!" - לזה היא מתכוונת!

לזה היא מתכוונת, כשהיא אומרת "לא!"

לכן ה"לא" שלה סופי, מוחלט,

כי היא החליטה, לא שום בית משפט...

1. איזה שינוי בנורמות חברתיות המקובלות מסתמן בבית הנוסף?
2. אילו נורמות חברתיות הקשורות להטרדה מינית הייתם רוצים לשנות בבית הספר, בשעות הפנאי, בקהילה שלכם? האם ניתן לעשות זאת? כיצד? (גיבוש כללי התנהגות ופרסומם, מסע פרסום שכולל הפצת עלונים וסטיקרים, הרצאות, ימי עיון וכד').

זרקור על: הטרדה מינית

"הטרדה מינית" מוגדרת כהתנהגות בעלת אופי מיני של אדם אחד שיש בה כדי לפגוע באדם אחר. הפגיעה אינה חייבת להיות מתוך מניע מיני דווקא – לעתים היא משמשת אדם אחד כדי לפגוע באדם אחר ממניעים אחרים, כגון יריבות במקום העבודה. הטרדה מינית יכולה להתבטא באופנים שונים: באופן מילולי – בדיבורים בעלי אופי של חיזור, או ברמזים, בבקשות או בהצעות על רקע מיני; באופן בלתי מילולי – בנעיצת מבטים באיברי גוף אינטימיים, בקריצה, בסימון תנועה ביד וכו'. הטרדה מינית יכולה להתבטא גם בניסיונות להשגת טובות הנאה מיניות באמצעות הבטחה לתמורה חומרית כלשהי (כגון: העלאת שכר לעובד/ת, חופשה, רכב) או באמצעות לחץ ואיומים פיזיים או נפשיים (איום בפיטורין או בשימוש באלימות).

החוק למניעת הטרדה מינית התקבל בשנת 1998. היוזמה לחקיקת החוק למניעת הטרדה מינית הושפעה מהמאבק לשוויון מעמד האישה, אשר צבר תאוצה בשנים האחרונות. עד אז נשען האיסור על הטרדה מינית על החוק לשוויון הזדמנויות בעבודה (1988). חוק זה התייחס רק למקרים שבהם הורעו תנאי עבודתם של עובד או עובדת בעקבות סירובם להיענות להצעה בעלת אופי מיני. החוק למניעת הטרדה מינית נותן הגדרה רחבה לתופעה, מטיל עונשים מרתיעים למטרידים ומחייב את המעבידים לנקוט אמצעים למניעת הטרדה. החוק רואה בהטרדה מינית עבירה פלילית הנושאת עונש מאסר של עד שלוש שנים, ועוולה נזיקית אזרחית שנושאת פיצוי כספי של עד 50,000 ש"ח, וזאת בלי צורך להוכיח נזק. חידוש מרכזי בחוק אפשר למצוא בהיעדר הצורך מצד המוטרת להגיד "לא" ולהביע התנגדות לעצם ההטרדה. היעדר הצורך בהבעת התנגדות נובע מהתלות שנוצרת כתוצאה מיחסי מרות והחשש מפני בעל המרות. יחסי מרות יכולים להתקיים בין מעביד לעובד, בין מורה לתלמיד, בין מטפל למטופל, בין מפקד לפקוד ועוד. לפיכך די בהצעה, בהערה או בהתייחסות מינית כדי לקבוע כי מדובר במקרה של הטרדה מינית.

החוק נועד להוקיע את ההטרדה המינית בכל הקשר, וזאת כדי להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו, וכדי לקדם שוויון בין המינים. החוק נוקט בלשון "אדם" בהתייחסות אל המטריד והמוטרד. כלומר גם זה וגם זה יכולים להיות גבר או אישה. על פי החוק – הטרדה מינית הינה כל אחת מחמש צורות התנהגות אסורות (כמפורט בכרטיס המשימה הקבוצתית).

דוגמאות להתנהגויות היכולות להיחשב כהטרדה מינית הן: בדיחות גסות, הצגת תמונות פורנוגרפיות, אמירות דו משמעיות בעלות אופי מיני, לחץ לבילוי משותף, מגעים פיזיים בעלי אופי מיני, שאלות על הרגלים מיניים וכו'. נשים הנופלות קורבן להטרדה מינית נפגעות פגיעה נפשית קשה – והן מדווחות על דיכאון, תחושת השפלה וירידה בערך העצמי.

החוק למניעת הטרדה מינית מעורר ויכוח והסתייגויות בשל ההגדרה הרחבה הניתנת בו להטרדה מינית. ההגדרה עשויה להיות פשוטה במקרים קיצוניים כמו הצעה לקיום יחסי מין, נגיעה בעלת אופי מיני וכדומה. אולם יש מקרים שקשה להגדירם, במיוחד כאלה המשתייכים לתחום המילולי. לעתים התנהגות שנעשתה בתום לב יכולה להתפרש באופן מוטעה ולהיות מוגדרת כהטרדה. הפרשנות נגזרת, ברוב המקרים, מהתרבות של החברה שבה היא מתרחשת, מהתפיסות האישיות של המעורבים ומההקשר של ההתרחשות. התחום האפור הרחב וחוסר הוודאות לגבי מה שנחשב ומה שלא נחשב כהטרדה מינית עלולים להביא לשימוש מוגזם בחוק ואף לניצול לרעה של החוק. ועם זאת, לחוק יש ערך חינוכי והוא מעביר מסר ברור. החוק וידיעת החוק מחזקים ומעצימים את אלה שנפגעו מהטרדה מינית ומאפשרים להם להגיב באופן ברור וחד משמעי במקרה של הטרדה. התקווה היא שעצם קיום החוק יביא להפנמה של נורמות והתנהגויות חברתיות ראויות, והשימוש בחוק עצמו בערכאות משפטיות ילך ויפחת.

קישורים להעשרה

[חוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח 1998](#) – הכנסת

[נתוני הלמ"ס לגבי שיעור ההטרדות המיניות בישראל](#) – אתר מידע לנפגעות פגיעה והטרדה מינית

[נתונים שנתיים אודות תקיפה מינית](#) – איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית בישראל

[נתונים על הטרדה מינית במערכת החינוך](#) – מרכז המחקר והמידע, הכנסת, 2010

[התעללות ופגיעה מינית](#) – מדיניות משרד החינוך, השרות הפסיכולוגי ייעוצי

[הטרדה מינית במקום העבודה](#) – מרכז המחקר והמידע, הכנסת, 2010

[הטרדה מינית בצבא](#) - אתר מידע לנפגעות פגיעה והטרדה מינית

עריכה וכתבייה: אוריה שוחט, אילנה רבינוביץ, צפרית גרינברג